

університету. Серія географічна. 2003. Випуск 29. Ч. 1. – С. 98-101.

6. Стойко С., Гадач Е. та ін. Заповідні екосистеми Карпат. / За ред. проф. С. Стойко. – Львів: Світ, 1991. – 248 с.

Summary:

A. Romaniv NATURAL PREMISESES And CONDITION of ECOLOGICAL TOURISM'S DEVELOPMENT In SYNEVYR NATIONAL PARK

The ecological tourism there is most rational form of tourism's organization with simultaneous conservation of natural complexes and memorandums of nature in National Park. Uniquelity and variety of park's natural objects as leading factors of ecological tourism's development are analyzed in article. The modern condition and existing problems of ecological tourism's development in Synevyr National Park are described.

УДК: 551.438.5:338.48(477:234.421.1)

Ігор ГНАТЯК

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГІРСЬКОЛИЖНИХ ТРАС В ПРИРОДНИХ КОМПЛЕКСАХ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Гірські лижі вже стали обов'язковим елементом життя майже 100 млн. осіб, які тепер не уявляють собі зимового відпочинку без стрімких спусків по засніжених схилах. Зростаюча популярність відпочинку в горах веде до значного збільшення кількості відпочиваючих. Природні ландшафти стрімко перетворюються на дороги, готелі, паркінги, території гірськолижних спусків тощо. В гірській місцевості курорти і пов'язані з ними об'єкти інфраструктури можуть розірвати шляхи міграції тварин, забруднити поверхневі води, продукувати різноманітні відходи, включаючи синтетичні хімікати та нафтопродукти, а також знелісити схили, провокуючи небезпечні екзогенні процеси.

Українські Карпати відзначаються сприятливим поєднанням ресурсних факторів для організації зимового відпочинку, туризму та гірськолижного спорту. Однак, значне зростання навантаження на природне середовище та слабо розвинену інженерну інфраструктуру актуалізує необхідність проведення спеціальних досліджень для оцінки впливу рекреаційних навантажень на природні комплекси.

У вітчизняній науці проблема розвитку та стабільного функціонування рекреаційних територій розроблена ще не достатньо. Це стосується насамперед рекреаційної дигресії природного середовища при пішохідно-гірськолижних навантаженнях та управління відходами, що їх залишають туристи. Рекреаційному розвитку Українських Карпат присвячено праці Будіщева І. О., Зінька Ю. В., Лавитського А. С., Домарадзької Г. С. та ін.

Метою даної роботи було локалізувати існуючі гірськолижні центри в Українських Карпатах, проаналізувати сучасну територіальну організацію гірського туристичного господарства та виділити основні проблеми функціонування гірськолижних трас в природних комплексах Карпатського регіону.

Аналіз виникнення рекреаційних територій дає змогу стверджувати, що історія відпочинкового туризму та розвитку гірськолижного спорту в Бескидах почалася з XVIII ст., коли Галичина увійшла до складу Австро-Угорщини. Наприкінці XIX ст. освоюються рекреаційно-туристичні місцевості Яремче, Ворохти, Криворівні, Буркута; починає розвиватися лижний туризм [1]. Згодом, у міжвоєнний період, найбільш популярними туристичними центрами, крім раніше відомих, стають Коростів, Гребенів, Славське. У післявоєнний період широко розгорнулася відбудова існуючих і будівництво нових курортів: Синяк (1948 р.), Верховина (1958 р.), Гірська Тиса (1958 р.), Сойни (1957 р.), Шаян, Поляна Квасова. Побудовано більшість рекреаційних закладів, які функціонують і тепер.

У південній частині **Львівської області** знаходиться найбільший в Україні центр гірськолижного спорту – селище Славське (Сколівський район). Мальовничі гірські ландшафти Українських Карпат з абсолютними висотами до 1405 м, кліматичні умови сприяють розвитку в цій частині Карпат літніх та зимових видів відпочинку, в тому числі популярного гірськолижного відпочинку та спорту.

Рекреаційний центр розташований на території двох геоморфологічних районів Українських Карпат: середньовисотних моноклінальних хребтів Сколівських Бескид та Стрийсько-Сянської Верховини (Цись, 1962). Абсолютні висоти хребтів Сколівських Бескид – 1000-1200 м і вище. В поперечному перерізі хребтів – чітка асиметрія: південно-західні схили, які збігаються з напрямом падіння пластів, – пологі, північно-східні – круті [4]. Позначки абсолютних висот низькогірних ерозійно-антиклінальних хребтів Стрийсько-Сянської Верховини коливаються в межах 600-700 м; відносні висоти – 200-250 м. Крутизна схилів – 10-45°, довжина – від 500 до 2000 м.

Розвитку гірськолижних видів спорту сприяють кліматичні умови: середня тривалість зими – 4-4,5 місяці (105 днів із сніговим покривом); середньорічна температура січня – -6 - 7°C; середня висота снігового покриву – 22 см (максимально 55 см (поле), та 72 см (ліс)). Тому гірськолижний сезон на Сколівщині починається у грудні і продовжується до березня. Вітровий режим визначається умовами загальної циркуляції атмосфери та особливостями рельєфу. Протягом року переважає північний та північно-західний напрямок вітру і лише в грудні та січні частіше спостерігається південний [5]. Найбільша середньомісячна швидкість вітру спостерігається у січні, лютому та березні і дорівнює 1,8-3,5 м/с, мінімальна – у червні та липні (1,8 – 3,5 м/с).

Основна гірськолижна зона розташована на північному та північно-східному схилах гори Тростян (1232 м) з крісельною канатною дорогою довжиною 2750 м. На схилах діють 6 бугельних витягів чеського виробництва (900-1300 м), які обслуговують гірськолижні траси довжиною до 1800 м. Гірськолижні траси (понад 20 км) для початківців та спортсменів високого класу розміщено на висоті 700-1200 м. Шість гірськолижних трас затверджено FIS – Міжнародною федерацією лижного спорту у 1985 році, серед них: дві траси слалому (жіноча та чоловіча) та дві траси супер-гіганту (жіноча та чоловіча). В околицях Славського розташовані ще 4 потужні витяги: 2 (довжиною 600 м та 1100 м) – при в'їзді у селище та 2 (довжиною 800 м та 700 м) – обладнані установками штучного снігу та освітленням – на горі Погар. Гірськолижні зони функціонують також в селах Грабовець (2 витяги – 1200 м та 800 м), Волосянка (1 витяг – 600 м), Верхня Рожанка (1 витяг – 1000 м). Спортивна база Тисовець обладнана крісельною канатною дорогою довжиною 2000 м та 3 витягами (найдовший довжиною 800 м). Поблизу мотелю "Святослав" (5 км до м. Сколе, 18 км до смт. Славське), нещодавно споруджено приватний гірськолижний витяг. Прекрасним, але менш популярним місцем зимового відпочинку є с. Розлуч (Турківський район Львівської області). До послуг відпочиваючих тут бази відпочинку, канатно-крісельна дорога а також невеликий витяг (довжиною 600 м).

До найбільш освоєних рекреаційних районів Карпатського регіону належить також Яремче-Ворохтянський рекреаційний район **Івано-Франківської області**. Тут функціонують численні санаторії, пансіонати, турбази, бази відпочинку в Яремче, Микуличині, Татарові, Ворохті. Галузями спеціалізації є оздоровлення, туризм (в тому числі гірськолижний), санаторно-курортне лікування.

Кліматичні умови курорту сприятливі для цілорічного використання з рекреаційною метою. Клімат помірно-континентальний. Літо не жарке, вологе; осінь суха, тепла. Середня температура найтеплішого місяця (липня) – + 16,0° С, найхолоднішого (січня) – -14,7° С. Середньорічна кількість опадів становить 990 мм, а кількість днів з опадами коливається від 100 до 150. Взимку висота снігового покриву становить в середньому 10 см, а середня кількість днів зі снігом є понад 60, що сприяє активному розвитку зимових видів спорту в

середньогірному поясі Карпат. Рельєф гірськолижної зони – низькогірний, північно-східні схили круті, короткі; а південно-західні – пологі і довгі.

Найбільш відомі місця для зимових видів спорту знаходяться у м. Яремче, де є підвісна канатно-крісельна дорога, малі підйомники. В с. Яблуниці розташовані 4 канатно-крісельних підйомники, довжиною 600-900 м. Туристів приваблює легкий доступ автотранспорту, однак існують труднощі з паркуванням автомобілів взимку. Стрімко розвивається туристичний центр в с. Поляниця. Поблизу турбази "Буковель" споруджується комплекс відпочинку європейського класу на 8000 місць. Для туристів облаштовується нічне освітлення траси, будується парнокрісельна канатна дорога довжиною 1000 м, створюється система штучного снігу, введений в дію витяг довжиною 800 м, покращуються дороги. Натомість Ворохта, приваблює комплексом трамплінів, двома підвісними канатно-крісельними дорогами, одна з яких веде до лижного стадіону, низкою малих витягів. У с. Вишків (Долинський район) на базі відпочинку "Високий перевал" функціонує гірський підйомник-фунікулер.

На території **Закарпатської області** зосереджені найпотужніші в Українських Карпатах природні ресурси, що обумовлюють можливість створення великих зимових та літніх туристичних центрів. Завдяки унікальним кліматичним умовам гірськолижний період триває з кінця листопада до середини березня. Відпочиваючим пропонується 29 гірськолижних трас різних категорій складності протяжністю від 200 до 1400 метрів. У 20 населених пунктах 8 адміністративних районів Закарпатської області є 25 різнотипних канатно-буксирувальних доріг. Найбільш відомі гірськолижні центри існують у Рахівському районі (полонина Драгобрат). В цілому, область характеризується розвинутою гірськолижною інфраструктурою: 56 % всіх канатно-буксирувальних доріг зосереджено у Міжгірському (7, протяжністю від 500 до 1800 м) та Рахівському (7, протяжністю від 300 до 1000 м) районах. У Великоберезнянському районі розташовано 12 % канатно-буксирувальних доріг (3, протяжністю від 300 до 3000 м). По два підйомники функціонує також у Воловецькому, Мукачівському та Хустському (8 %) районах. У Перечинському та Тячівському районах працюють витяги довжиною 300 та 750 м відповідно. Поруч з гірськолижними трасами функціонують різноманітні об'єкти розміщення.

Детальний аналіз роботи існуючих гірськолижних центрів дозволяє зробити висновки, що на сьогоднішній день в Україні відсутні туристичні центри, які б мали у своєму складі гірськолижні комплекси з повним набором обладнаних гірськолижних трас та змогли б впродовж року надавати широкий спектр послуг з різних видів туризму та спорту [3], що культивуються в гірській місцевості.

Сприятливі природні умови, неповторні пам'ятки природи та культури створюють виключні умови для формування в Українських Карпатах популярних туристичних центрів і обумовлюють необхідність вивчення та виділення районів, перспективних для розвитку туризму та рекреації.

Розвиток та функціонування рекреаційних територій пов'язані з цілою низкою проблем та перспектив, що тісно переплітаються та взаємодіють між собою. Зокрема:

- Практично у всіх гірськолижних центрах затруднений під'їзд та паркування автомобільного транспорту. Проблематичною є доставка туристів від готелів до гірськолижних трас. Слабо розвинена мережа АЗС;
- Канатні дороги та витяги переважно застаріли. Подекуди спостерігається відсутність догляду за обладнанням у літній період;
- Інформаційна та господарська необлаштованість лижних трас. Майже відсутня техніка для догляду за сніговим покривом трас та системи створення штучного снігу;
- Незначна кількість таксофонів, телефонних станцій та варіантів проведення дозвілля;
- Хаотичність розміщення осередків харчування та пунктів прокату спорядження;
- Незадовільний стан збору та вивозу сміття. Більшу його частину становлять споживчі відходи, однак домінує упаковка. Скляні та пластикові ємкості, упаковки з-під йогуртів і молочних продуктів, картон, алюмінієві банки сьогодні складають близько 40 % всіх

відходів. На жаль, у багатьох відпочинкових центрах засмічення територій та струмків відходами людської життєдіяльності стає все більш звичним явищем. Комплексне вирішення цієї проблеми – сортування та утилізація сміття;

- Трансформація рельєфу при туристичних навантаженнях з однієї сторони фіксує значний за інтенсивністю та тривалий вплив рекреантів і туристів, з іншої – вона завжди супроводжується суттєвими змінами ґрунтово-рослинного покриву та експонованістю корінного геологічного субстрату.

Література:

1. Гнатяк І. С. Виникнення та розвиток рекреаційних територій в Українських Карпатах // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Сер.: Географія. – Вінниця, 2003. – Вип. 5. – С. 132–137
2. Зинько Ю. В., Гнатяк І. С. Рекреаційна оцінка рельєфу та його трансформації в Українських Карпатах // Сучасні проблеми і тенденції розвитку географічної науки: Матеріали міжнародної конференції до 120-річчя географії у Львівському університеті (24-26 вересня 2003р.). – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 413 с.
3. Лавитський А. С., Телєп О. Л. Програма створення гірської туристичної станції у Львівській області. – Матеріали II Регіональної науково-практичної конференції "Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення". Львів, 11-12 травня 2000 р.
4. Природа Українських Карпат / За ред. К.І. Геренчука. - Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1968. - 267 с.
5. Рудько Г., Кравчук Я. Інженерно-геоморфологічний аналіз Карпатського регіону України. - Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2002. - 171 с.
6. Скварчевская Л.В., Кравчук Я.С., Зинько Ю.В. Учет морфодинамики склонов при регулировании дигрессии почвогрунтов рекреационных объектов г. Львова // Вестн. Львов. ун-та. Сер. геогр. Вип. 15. - 1986. - С. 58-61.
7. Łauczak A. Present morphological development of the slopes intensively exploited by skiers: case study of the northern Pilsko slope Polish western Carpathians, 1996. - 32 s.

Summary:

STATE AND PROBLEMS OF THE FUNCTIONING SKI-TRAILS IN THE NATURAL COMPLEXES OF THE UKRAINIAN CARPATHIANS.

The great variety of natural conditions of Ukrainian Carpathians are favourable for the development of many types of tourism and recreation. Skiing in this area has existed for only 100 years, yet its development in the recent years has had a great impact on the natural morphogenetic processes that cause the modelling of the mountain slopes.